

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 342.5

В.В. Гомонайдокторант кафедри конституційного права та порівняльного права
Ужгородського національного університету

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА БІБЛІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ

Статтю присвячено встановленню основних закономірностей процесу розвитку вітчизняної теоретико-правової думки щодо конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації, класифікувати бібліографічні джерела з цієї проблематики. Встановлено такі основні закономірності процесу розвитку вітчизняної теоретико-правової думки щодо конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору є такі: теоретичне та практичне розроблення його проблем розпочинається з 1993 р. – набрання чинності Договору про Європейський Союз та укладення Рамкового документу «Партнерство заради миру» в 1994 р.; в 2004 році відбувається активізація наукових досліджень у зв'язку з прийняттям Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, заяви про прагнення України набути членство в Організації Північноатлантичного договору, створення Комісії Україна-НАТО. Класифіковано бібліографічні джерела з досліджуваної проблематики на такі види: 1) міжнародні акти; 2) філософські видання; 3) наукові праці з теорії держави і права, конституційного права, міжнародного права, в яких висвітлюються питання конституціоналізму, конституційної культури, конституційної правосвідомості, європейського правового простору, становлення та розвитку ЄС, європейської системи безпеки; 4) джерела, в тому числі періодичні видання, в яких висвітлено питання конституційно-правового механізму забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; 5) матеріали юридичної практики.

Ключові слова: Європейський Союз, Організація Північноатлантичного договору, повноправне членство, конституційно-правовий механізм забезпечення, ефективність конституційно-правового механізму забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, доктрина, історіографія, бібліографія.

Постановка проблеми.

Україна для себе обрала курс на інтеграцію з Європейським Союзом та набуття повноправного членства в НАТО. Це вимагає удосконалення конституційно-правового забезпечення цього процесу. Загальновідомо, що він має супроводжуватись відповідними доктринальними розробками.

Одним з актуальних на сьогодні питань є питання необхідності та доцільності закріплення в Конституції України цього стратегічного курсу. Зокрема, чи має він бути відображений в преамбулі Конституції України, яка, як відомо, фіксує певний історичний момент прийняття Конституції України.

У розділі XIII "Внесення змін до Конституції України" Конституції України ви-

значено суб'єктів ініціювання внесення конституційних змін, встановлено різні порядки внесення змін до розділів II, IV-XV) та розділів I, III, XIII (ст. 154-156). При цьому, у розділі XIII Конституції України порядок внесення змін до її преамбули не визначено. Водночас, це не дозволяє однозначно стверджувати, що це означає, що преамбула Конституції України не може бути змінена адже в Конституції України встановлено лише два порядки внесення до неї змін.

Актуальність дослідження.

Статті 154, 156 Конституції України визначають коло суб'єктів, які можуть ініціювати внесення змін до Конституції України: Президент України, народні депутати України (не менш як третина від конституційного складу Верховної Ради України та/або дві третини від конституційного складу Верховної Ради України).

Водночас, Конституція України не визначає окремо порядок внесення змін до її преамбули. Це актуалізує питання: в разі закріплення стратегічної мети держави в Конституції України чи мають суб'єкти ініціювання конституційних змін звертатись до Конституційного Суду України за офіційним тлумаченням положень розділу XIII Конституції України щодо можливості і порядку внесення змін до її преамбули.

В науці конституційного права це питання є одним з найбільш дискусійних.

Мета цієї статті – встановити основні закономірності процесу розвитку вітчизняної теоретико-правової думки щодо конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, класифікувати бібліографічні джерела з цієї проблематики.

Основна частина. Сформульовані в юридичній літературі теоретичні моделі конституційного механізму державної влади насамперед пов'язані з формуванням політичного та правового курсу розвитку української державності [1; 2; 4;5].

Сьогодні актуальним завданням для конституціоналістів є доктринальний супровід досконалення конституційно-правового механізму забезпечення повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного до-

говору. Доцільним є дослідження практики виконання норм Конституції України, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі забезпечення повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, а також норм законодавства України, яке розвиває відповідні положення Конституції України. Необхідним є і вдосконалення вище зазначених норм. Аналіз доктринального підґрунтя щодо конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору є ключовим для створення його ефективного механізму.

Більше того, наголосимо, що, ключовими питаннями, що лежать і в теоретичній, і в практичній «площині», були і залишаються питання фундаментальних конституційних цінностей, конституційних традицій країн-учасниць ЄС та України, а також питання феномену «європейської ідентичності Українського народу», його взаємозв'язку з національною та європейською ідентичністю, зниження однієї ідентичності та одночасного зростання іншої. Не менш теоретично і практично назрілими є питання поняття, структури, принципів, норм права в конституційно-правовому механізмі забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, питання ролі парламенту України, уряду України та Президента України в механізмі реалізації зовнішньої політики держави, конституційних основ відповідних функцій цих суб'єктів, принципів, на основі яких вони здійснюються, а також виконання їх конституційних повноважень.

О. Бандура О. в дисертаційній роботі «Єдність цінностей та істини у праві» розробив «концепцію, за якою істина у праві є цінністю, котра посідає важливе місце в загальній ієрархії правових цінностей, остання ж повинна мати обґрунтування з точки зору істини. В цьому дослідженні було обґрунтовано, що «цінності у правовій сфері залежать від їх істинності в розумінні відповідності справжній, істинній природі людини і суспільства. Разом з тим

повне визначення істини мусить відображати наявність у неї аксіологічного аспекту. Обґрунтовано, що в реальному праві цінності та істина становлять структуровану, розгалужену єдність, і її потрібно враховувати для з'ясування їх природи. Ціннісно-істиннісний аспект притаманний кожній сфері права – правотворчості, правореалізації та юридичній науці. Правове суспільство саме виступає як істинна цінність, оскільки воно утверджує загальнолюдські цінності, що є найвищим синтезом цінностей та істини» [3, с. 38].

Отже, при дослідженні конституційних цінностей в цьому дослідженні фундаментальними для нас є такі твердження: 1) вони мають відповідати істинній природі людини, в основі якої, як загальновідомо, лежить людська гідність; 2) цінності, і загальнолюдські, і конституційні, утверджує суспільство.

Співак В. в дисертаційному дослідженні «Правова культура учасників виборчого процесу як засіб забезпечення реалізації виборчих прав громадян України» [7, с. 15] дослідив «теоретичні та практичні проблеми правової культури учасників виборчого процесу як засобу забезпечення реалізації виборчих прав громадян України». В цій науковій праці було проаналізовано визначення понять правова культура, проаналізовано правову культуру різних категорій учасників виборчого процесу, визначено основні фактори впливу на правову культуру, організаційно-правові засади її підвищення.

В. Шишко в дисертаційній роботі «Культурологічні проблеми правотворчості» [8, с. 22] досліджено культурологічні проблеми «процесу правотворчості на Україні, належного врахування різноманітних культурних та духовних чинників при створенні правових норм законодавцем з метою підвищення якості правового виробництва. В роботі дається всебічна характеристика права як явища культури з позицій філософсько-правової онтології, методології, гносеології та аксіології. Основна увага приділена дослідженню процесу правотворчості на суб'єктивному, об'єктивному, інтерсуб'єктивному та державному рівнях. Проведений детальний аналіз культурологічно-антропологічних

аспектів правотворчості. Розкрито культурологічні проблеми правотворчого процесу на Україні» [8, с. 22].

Фундаментальним дослідженням, в якому розкрито поняття конституційного ладу України та системи його гарантій, охарактеризовано систему та правосуб'єктність гарантів конституційного ладу, дано характеристику правосуб'єктності гарантів конституційного ладу, зокрема Конституційного Суду України, який покликаний здійснювати конституційний контроль та надавати офіційне тлумачення Конституції і законів України, розкрито юрисдикційні засади та їх напрямки у забезпеченні конституційного ладу Конституційним Судом України, розроблено авторську концепцію системи процесуальних засад гарантування конституційного ладу Конституційним Судом України, зроблено висновок, що Конституційний Суд забезпечує інтерпретацію Основного Закону шляхом його конкретизації та деталізації, рішення Конституційного Суду характеризуються як інтерпретаційні акти, сукупність яких становить прецедентне право Суду є дисертаційна робота М. Савчина на тему «Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу» [6, с. 15].

Так, на думку вченого, з яким ми одностайні, «конституційний лад виражає конкретний тип системоутворюючих компонентів національної правової системи, в основі яких лежить сукупність соціальних цінностей та відповідна національна правова традиція. У залежності від типу суспільства (системо- чи персоніцентричного, чи перехідного типу) формується структура системи гарантів конституційного ладу. Конституційний лад України виражає політичну та соціальну інтеграцію демократичного суспільства та публічної влади виключно на засадах верховенства права, справедливості та солідарності з метою забезпечення гідності людини і громадянина, їх основних прав і свобод. За своїм типом конституційний лад України є перехідним (транзитним), за формою – ліберально-демократичним. Система гарантій конституційного ладу – це єдність правових, інституційних та процедурних засобів забезпечення конституційних норм та принципів. Правові

гарантії включають в себе дію принципів верховенства права та справедливості, а також механізм реалізації установчої влади. Інституційні гарантії носять організаційно-правову форму і втілюються у демократичних засадах функціонування суспільства, свободі політичної діяльності та належному функціонуванні публічної влади. Процесуальні гарантії становлять комплекс процесуальних процедур забезпечення конституційного ладу України» [6, с. 15].

Ключовим є висновок М. Савчина, що «організаційна форма правосуб'єктності гарантів конституційного ладу проявляється через визнання за ними згідно з конституцією правомочностей (прав і повноважень), які реалізуються через правові форми та засоби діяльності (юридичні процедури) Гарантування конституційного ладу є якісною функціональною характеристикою усіх учасників конституційних правовідносин» [6, с. 15].

Висновки.

1. Встановлено такі основні закономірності процесу розвитку вітчизняної теоретико-правової думки щодо конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору є такі: теоретичне та практичне розроблення його проблем розпочинається з 1993 р. – набрання чинності Договору про Європейський Союз та укладення Рамкового документу «Партнерство заради миру» в 1994 р.; в 2004 році відбувається активізація наукових досліджень у зв'язку з прийняттям Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, заяви про прагнення України набути членство в Організації Північноатлантичного договору, створення Комісії Україна-НАТО.

2. Класифіковано бібліографічні джерела з досліджуваної проблематики Ак-

центовано увагу на ключових питаннях, що потребують дослідження у науці конституційного права в контексті конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Список використаної літератури:

1. Deshko L. European Standards of Human Rights: Course book. Donetsk: Modern Printing (Suchasny Dook), 2013. 142 p.
2. Deshko L. Structural Elements of International Legal Mechanisms for Ensuring The Everyone's Right to Seek Rights Protection in International Judicial Institutions or in the Relevant Bodies of International Organizations. Закон и жизнь. 2013. №12/3. С. 64-67.
3. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини у праві: Дис. ... доктора філософських наук за спеціальністю 12.00.12. – філософія права. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003.
4. Дешко Л. Правове регулювання господарювання в сфері охорони здоров'я: проблеми вдосконалення спеціального законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 5. С. 57-62.
5. Дешко Л., Боднар О. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. Правничий часопис Донецького університету. 2008. № 2. С. 76-81.
6. Савчин М.В. Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу: Автореф. ...дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2004.
7. Співак В.І. Правова культура учасників виборчого процесу як засіб забезпечення реалізації виборчих прав громадян України: Дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2004.
8. Шишко В.В. Культурологічні проблеми правотворчості: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2003.

Гомонай В.В. Историография и библиография исследований конституционно-правового обеспечения обретение полноправного членства Украины в Европейском Союзе и в Организации Североатлантического договора

Статья посвящена установлению основных закономерностей процесса развития отечественной теоретико-правовой мысли по конституционно-правового обеспечения обретение полноправного членства Украины в Европейском Союзе и в Организации,

классифицировать библиографические источники по этой проблематике. Установлены следующие основные закономерности процесса развития отечественной теоретико-правовой мысли по конституционно-правового обеспечения обретение полноправного членства Украины в Европейском Союзе и в Организации Североатлантического договора являются: теоретическое и практическое разработки его проблем начинается с 1993г. - вступления в силу Договора о Европейском Союзе и заключения Рамочного документа «Партнерство ради мира» в 1994 г .; в 2004 году происходит активизация научных исследований в связи с принятием Общегосударственной программы адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза, заявления о стремлении Украины получить членство в Организации Североатлантического договора, создание Комиссии Украина-НАТО. Классифицированы библиографические источники по исследуемой проблематике на следующие виды: 1) международные акты; 2) философские издания; 3) научные труды по теории государства і права, конституционного права, международного права, в которых освещаются вопросы конституционализма, конституционной культуры, конституционной правосознания, европейского правового пространства, становление и розвтку ЕС, европейской системы безопасности 4) источники, в том числе периодические издания, в которых висвітлено вопрос конституционно-правового механизма обеспечения обретение полноправного членства Украины в Европейском Союзе и в Организации Североатлантического договора; 5) материалы юридической практики.

Ключевые слова: Европейский Союз, Организация Североатлантического договора, полноправное членство, конституционно-правовой механизм обеспечения эффективности конституционно-правового механизма обеспечения обретение полноправного членства Украины в Европейском Союзе и в Организации Североатлантического договора, доктрина, историография, библиография.

Homonai V. V. Historiography and bibliography of studies of constitutional legal ensuring for Ukraine's full membership in the European Union and in the North Atlantic Treaty Organization

The article is devoted to establishing the basic laws of the process of development of the national theoretical and legal opinion on the constitutional and legal ensuring for the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union and in the Organization, to classify bibliographic sources on this issue. The following basic laws of the process of development of the national theoretical and legal opinion on the constitutional and legal support of the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union and in the North Atlantic Treaty Organization are as follows: theoretical and practical elaboration of its problems begins in 1993 the establishment of the Partnership for Peace Framework Document in 1994; in 2004, the research was intensified in connection with the adoption of the National Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Law of the European Union, the statement on Ukraine's desire to become a member of the North Atlantic Treaty Organization, the creation of the NATO-Ukraine Commission. Bibliographic sources from the studied issues are classified into the following types: 1) international acts; 2) philosophical publications; 3) scientific works on the theory of state and law, constitutional law, international law, which cover issues of constitutionalism, constitutional culture, constitutional justice, the European legal space, the establishment and development of the EU, the European security system; 4) sources, including periodicals, which highlight the issues of the constitutional and legal mechanism for securing full membership of Ukraine in the European Union and in the North Atlantic Treaty Organization; 5) materials of legal practice.

Key words: European Union, North Atlantic Treaty Organization, full membership, constitutional and legal mechanism of securing, effectiveness of constitutional and legal mechanism of securing full membership of Ukraine in the European Union and Organization of North Atlantic Treaty, doctrine, historiography.